

6. URHEILIJAKSI, SANKARIKSI, MIEHEKSI? URHEILUN INITIAATIOT JA MIEHEKSI KASVAMISEN ERILAISET KONTEKSTIT

Näin taloudellisen laman aikana ovat harvat ilahduttavat uutiset tulleet urheilun parista. Teemu Selänne, formula- ja rallikuskit, Jari Litmanen, vain muutamia mainitakseni, saavat suomalaisten mielen läikähtämään ainakin hetkeksi leipäjonoista iloisempiin tunnelmiin.

Vaikka pikkupojilla onkin urheilusankarinsa ja isommat pojat käyvät "miesten koulunsa", niin jotkut väittävät, että pojat eivät löydä "kunnon mieheksi" kasvamiseen tarvittavia miehisiä malleja päiväkodeista, kouluista eivätkä kotoa (Sinkkonen 1990). Olen samaa mieltä siitä, että pikkupoikien psyykkiset ongelmat ovat vakavasti otettavia. Sen sijaan on vähintäänkin kyseenalaista syyllistää naisvaltaisia ammattikuntia ja yksinhuoltajaäitejä siitä, etteivät pojat saa "toteuttaa itseään" ja oletettua miehisyyttään päiväkodeissa ja kouluissa. Todennäköisempää nimittäin on se, että osa pojista ja miehistä ajautuu ongelmaksi ja syrjäytyneiksi pikemminkin hegemonisen mieskulttuurin marginalisoivien voimien kuin naiskulttuurin vuoksi (Connell 1987). Miten muuten on selitettävissä keski-ikäisten ja ikääntyneiden miesten syrjäytyminen, sairastuminen ja ennenaikainen kuolleisuus. Heiltähän ei puuttunut tos miehen malleja - ei ollut päiväkoteja, niin naisvaltaista koulua tai rikkoutuneita perheitä. Sen sijaan sotasankareita, huippu-urheilijoita, työteliäitä jälleenrakentajia ja etäisiä, mutta läsnäolevia isiä oli tarjolla.¹ Miesmallipuheessa ajaudutaan helposti pattitilanteeseen, jossa ainut järkevä johtopäätös on se, että tietyillä miehillä ja pojilla menee huonosti oli heillä sitten kunnollisia tai kunnottomia miesmalleja. Syyt onnistumisiin ja epäonnistumisiin löytyvät jostakin muualta tai ainakin ne ovat monimutkaisempia prosesseja.

Urheilevan nuoren initiaatiot

Analysoin tässä artikkelissa suomalaisen kulttuurin yhtä miehisimmistä ja yleisesti hyväksytyimmistä alueista eli urheilua. Lähtökohtanani on ajatus miehisyyden sosiaalisesta rakentumisesta; pojan on "tehtävä työtä" tullakseen mieheksi ja hänen on ympäristön vaikutuksesta ja paineista huolimatta itse persoonallisesti rakennettava oma tapansa olla mies oman ruumiinsa ja halujensa avulla. (Whitson 1990, 22) Tarkastelen urheilevien poikien mahdollisia mieheksi kasvuprosesseja urheilemisen sisältämien initioitumisten kautta. Urheilussahan pojat voivat vihkiytyä

modernilla tavalla miehiksi, koska ainakin useimmissa urheilumuodoissa toteutuvat monet alkuperäiskulttuureissakin miehiksi vihkiytymiseen liittyneet ehdot ja käytännöt. Sabo ja Panepinto (1990, 116-117) luettelevat näistä seuraavat viisi: mies-poika -suhde (initioija-initioitava), yhdenmukaisuuden paine ja kontrolli, sosiaalinen eristäminen, miehisen auktoriteetin kunnioitus ja kipu.

Oma käsitykseni on, että tietyt merkittävät tapahtumat pojan urheilu-uralla toimivat solmukohtina, jonka jälkeen hän ei ole enää entisensä.² Nämä tapahtumat voivat olla voiton tai tappion, hyväksymisen tai hylkäämisen kaltaisia yksilöllisiä ja samalla kollektiivisiä tunnekokemuksia, ruumiillisia kokemuksia kivusta ja suorituskyvyn rajoista tai kognitiivisia kokemuksia omasta, muuttuneesta identiteetistä (ks. Laitinen & Tiihonen 1990). Urheilu on täynnä tällaisia mahdollisia "kasvunpaikkoja", joissa poika joutuu kasvokkain omien voimiensa ja kykyjensä kanssa, jotka ovat oleellisia miehiksi kasvamisessa (Connell 1987, 27).

Oheiseen kaavioon olen sijoittanut oman urheilu-urani initiaatiot. Se toimii tässä esimerkkinä initioitumiskäytännöistä yhden urheilu-uran aikana. Jonkun toisen kohdalla näitä tärkeitä hetkiä voi olla vähemmän, jonkun toisen kohdalla enemmän. Tässä artikkelissa keskityn analysoimaan pojan suhdetta urheiluinstituutioon ja erilaisiin miesdiskursseihin, joihin pojan on määriteltävä suhteensa tietyissä elämänkaaren ja urheilu-uran vaiheissa.³

Eräässä mielessä tarkoitukseni on osoittaa miten urheilun miehiset itsestään selvytykset eivät olekaan yksilön kannalta niin ongelmattomia kuin usein kuvitellaan. Poika joutuu taistelemaan paikastaan urheiluhierarkiassa, mikä tiettyyn rajaan asti tukee hänen kasvuaan miehiksi. Initioituminen portaalta toiselle ei kuitenkaan onnistu ilman uhrauksia tai pelkoa epäonnistumisista, joita suurin osa urheilevista pojista joutuukin melko karvaasti kokemaan.

Pojasta urheilijaksi

Varsinkin pikkupojat oppivat säännöt, pelitavat ja tavoitteet matkimalla isompiaan. "Saako noin oikeasti tehdä?", kysyi nelivuotias minulta hämmästyneenä, kun katsoimme aivan tavallista taklausta jääkiekko-ottelussa. Jo pari vuotta myöhemmin kommentti on melko varmasti muuttunut: "Ethän sä osaa sääntöjä", huusi kuusivuotias minulle, kun yritin opettaa nappuloille jalkapalloa lapsille soveltuvilla säännöillä eli kuusivuotiaan mielestä "väärin". Hän olikin jo initioitunut urheilun

maailmaan, mikä merkitsee urheilun miehisten sääntöjen omaksumista, eroamista äidin ja perheen maailmasta kohti isän ja muiden miesten edustamaa perheen ulkopuolista maailmaa (Tiihonen 1992, 37-39; 99-103).

Kun ensimmäinen kynnyks on ylitetty, on pojasta tullut urheilun harrastaja. Jo tässä vaiheessa osa halukkaista putoaa pois, he eivät vihkiydykään urheilun maailmaan, joka on jälkitekollisen yhteiskuntamme tärkeimpiä merkitysten tuottajia. Aivan pienetkin lapset ovat tutustuneet TV:n avulla suureen joukkoon urheilu- ja liikuntalajeja, joista ei parikymmentä vuotta sitten ollut aavistustakaan. Ja vaikka monet urheilulajit ovatkin kääntäneet suoritusurheilun ideat pääläelleen, silti useimmat urheilulajit toteuttavat citius-altius-fortius (nopeammin-korkeammalle-voimakkaammin) -kaavaa, joka on sekä yksinkertainen että tehokas (Eichberg 1993). Urheilua harrastavat lapset jättävätkin lapsuuden leikit taakseen jo hyvin nuorina, usein jo ennen kouluikää. Lapsiurheilija on jotain muuta kuin leikkivä lapsi, häneltä odotetaan rationaalisuutta, kurinalaisuutta ja tunteiden pidättämistä. Monesti lasta aletaan kotonakin "valmentaa" tulevaa urheilu-uraa varten ja häneltä odotetaan käyttäytymistä, jonka oletetaan olevan tärkeää menestyvälle urheilijalle.⁴

Isä on tärkeä tekijä useimmille urheileville pojille ja tytöille. Myöhemmin tärkeäksi muodostuvat valmentajat, nykyajan "mentorit", joita Robert Bly kirjassaan Iron John (Rautahannu) kaipailee.⁵ Yksi harvoista kunnan miehistä on Jari Sinkkosenkin kirjassa urheilujoukkueen valmentaja. Sinkkonen (1990, 118) kuvaa pikkupoikien valmentajien toimintaa hyvin ihailevaan sävyyn, vaikka hän samalla myöntääkin seuraavansa urheilua "onnesta osattomaksi" jääneen näkökulmasta. Valmentajat ovatkin erittäin tärkeitä henkilöitä siinä prosessissa, jossa pikkupojasta pitäisi kasvaa aikuinen mies. Heidän merkitystään ei olekaan kovin kriittisesti analysoitu, mikä johtuu osaksi siitä, että juniorivalmentajista on aina huutava pula. Toinen syy on se, että pikkupoikien urheilua pidetään Suomessa niin itsestään selvänä asiana, että jokaisen on ainakin kokeiltava sitä. Sinkkonen siteeraa isän ja pojan ristiriitatilannetta, joka ei kuitenkaan useimmiten konkretisoidu keskusteluksi. Siinä poika oli halunnut jo pitkään lopettaa jääkiekon peluun ja sai sen lopulta sanottua myös isälle, joka vastasi: "Mikset koskaan sanonut?" "No kun luulin, että tulisit pahoillesi", vastasi poika (Sinkkonen 1990, 120).

Jos poika on läpäissyt ensimmäiset initiaatiot, joissa hän on päässyt mukaan johonkin valmennusryhmään, niin hän on jo jonkinlaisessa "aatelissa". Häntä arvostetaan niin kotona, koulussa kuin kavereidenkin piirissä (Tiihonen 1992).

Huippu-urheilijathan ovat pikkupoikien tavoin myös kymmenvuotiaiden tyttöjen sankareita, joista he pitävät (Näre 1992, 72). Tämä vaihe ajoittuu nykyisin jonnekin kymmenen vuoden kummallekin puolelle, kun pojan pitää valita oma mielilajinsa ja säännölliset urheiluharjoitukset alkavat.

Todennäköistä on, että poika itsekin alkaa arvioimaan itseään urheilijana, itsetarkoituksellinen leikki urheilullistuu harjoitukseksi. Eräässä mielessä poika muuttuu teoiksi, suorituksiksi ja saavutuksiksi. Tämä on kaksinainen prosessi: pojalle kehittyvät selvät subjekti ja objekti -suhteet suhteessa itseensä ja tekoihinsa, millä on varmasti myönteisiä vaikutuksia. Mutta se voi muodostua myös taakaksi, jos poika ei kaikkea huolimatta erota itseään, voittojaan ja tappioitaan toisistaan - tai jos hänen läheisensä eivät sitä kykene tekemään.

Tämä ikävaihe (10-15 vuoteen) onkin se aika, kun monet pojat luopuvat urheilusta joko kokonaan tai osaksi, itsenäisesti siitä päättäen tai valmentajan suoranaisesta tai välillisestä kehotuksesta. Jälkimmäiset tapaukset ovat tietysti raskaampia. Suomalainen urheiluseurajärjestelmä toimii edelleenkin logiikalla, jossa lapset ja nuoret ovat ennen kaikkea huippu- ja kilpaurheilijoita tuottavaa materiaalia. Sen vuoksi on loogista, että mahdollisimman nuorena rekrytoidaan suuri massa pikkupoikia ja -tyttöjä urheilulajin pariin, jonka jälkeen lähes välittömästi alkaa kilpailu pelipaikoista, harjoitusvuoroista ja mahdollisuuksista.

Poika on juuri saattanut sisäistää käsityksen itsestään urheilijana, kun saakin selville, että on ollut väärässä - drop out -leima piirretään hänen sieluunsa ja ruumiiseensa vain sen vuoksi, että kentälle mahtuu yhtä aikaa vain yksitoista pelaajaa. Erittäin epäreiluksi tämän varhaispuberteettisen karsinnan tekee se, että hyvin monissa lajeissa - mm. jääkiekossa ja jalkapallossa - suuri koko ja biologinen ikä eli luuston ja lihaksiston kehittyneisyys on melko suoraan verrannollinen pelikykyyn. Alkuvuodesta syntyneet pelaajat saavatkin etulyönnin, joka näkyy erittäin selvästi vielä liigatasollakin. Liian varhainen karsinta on siis haitta myös urheilujärjestelmälle, koska mikään tutkimus ei ole todistanut alkuvuodesta syntyneiden objektiivisesti suurempaa urheilullista lahjakkuutta.

Jos poika kuitenkin selviää läpi tämänkin initiaation, sekään ei riitä kuin vähäksi aikaa. Urheilujärjestelmä nimittäin tuottaa uusia haasteita; ensin juniorijoukkueeseen, SM-kilpailuihin, nuorten maajoukkueeseen, edustusjoukkueeseen, ammattilaiseksi... Kun Marjo Matikainen aikanaan tuli

maaliin maailmanmestarina, niin viisi sekuntia voiton jälkeen toimittaja oli jo kysymässä seuraavista olympialaisista. Urheilijan ei menestystä janoavassa kulttuurissa anneta nauttia hetkeäkään voitoistaan, aina vaaditaan lisää. Tästä syystä monet huippu-urheilijatkin tuntevat olevansa "yhtä hyviä kuin viimeinen kilpailu oli" (Messner 1987 & 1992). Toni Niemisen tuskailu itsensä ja tiedotusvälineiden kanssa on hyvä esimerkki siitä, miten urheilijan itsetunto rakentuu onnistumisten varaan.

Urheilijasta sankariksi

Nuoren urheilijan tie urheilusankariksi on yleensä pitkä ja kivikkoinen - ja urheilusankaruuskin on viime vuosina muuttanut luonnettaan, kun varsinkin Matti Nykänen on sekoittanut perinteisen sankaritarun kuviot pääläelleen (Koski 1992). Jos nuori urheilija ottaa riskin, lopettaa koulunkäynnin ja pyrkii kansakunnan kaapin päälle, niin minkälaisia strategioita hänen tänä päivänä tulisi käyttää?

Ajatellaanpa nelikkoja Teemu Selänne, Kimmo Kinnunen, Mikko Kolehmainen ja Jani Sievinen, jotka kaikki ovat lajiensa ehdottomia huippuja ja myös julkisuuden eräänlaisia suosikkeja - sankareita, jos ketkä. Vaikka heidän lajinsa vaativat heiltä eri asioista, niin heitä yhdistää eräs merkittävä seikka: jokaisen isä on ollut mukana erittäin läheisesti tukemassa heidän uraansa. Teemun isä kuljetti poikaa harjoituksiin ja "valmensi" pojan henkisesti huipulle. Kimmon valmentajaisää ei tarvitse esitellä, sillä "Isä-Jormaltahan" - ei aina edes Kimmolta itseltään - pyydetään lausunnot pojan menestyessä. Mikon, hänen veljensä Ollin ja Eero-isän läheinen (valmennus)suhde on myös hyvin dokumentoitu julkisessa sanassa, samoin kuin Esan ja Janin yhteinen taival, johon kuului mm. Esa-isän ammatinvaihto pojan harrastuksen vuoksi.

Kunnollista isäkapinaa ei ole ainakaan ulkopuolisen silmin ollut nähtävissä. Kimmoa lukuunottamatta muiden isät eivät ole olleet edes urheilijoita, joita poikien olisi pitänyt yrittää voittaa. Pikemminkin isien ja poikien suhde on ollut symbioottinen, isät ovat uhranneet huomattavan osan elämästään poikiensa urheilu-uran eteen. Voikin perustellusti väittää, että tie urheilusankariksi ei enää nykyään onnistu "näkkileivällä ja korvenraivaajahengellä". Isän, äidin tai veljen on huolehdittava siitä, että Teemu-poika menee vielä 15-vuotiaankin joka ilta nukkumaan kaksosveljensä kanssa kello yhdeksän eväänään ohje: "Jos aiotte pelata tosissanne, on parasta nukkua kunnolla, muuten terävyys kärsii" (City-lehti 19/93).

Initioitumisnäkökulmasta tarkasteltuna muutos on merkittävä, mutta samansuuntainen kuin nykynuorten "kaverisuhteissa" vanhempiinsa. Nuoret urheilijatkaan eivät menestyäkseen enää tarvitse "vahvaa isää", vaan tukevan ja asiantuntevan valmentajan. Jotta kuva ei olisi liian siloiteltu, niin kysymys aikuisesta miehisyydestä on vielä esimerkkiurheilijoidenkin kohdalla ratkaisematta.

Symbioottinen suhde miesten kesken saattaa esimerkiksi johtaa naisten rajaamiseen pois elämästä, joista esimerkkeinä ovat Mikko Kolehmainen lyhyt avioliitto tai Teemu Selänteen isän ja äidin avioeropäätöksen pitkitys poikien vuoksi.

Urheilusankari ei olekaan vielä initioitunut mieheksi, jos on uskomista erääseen maskuliinisuustutkimuksen johtavista hahmoista, Bob Connelliin (1990, 95), jonka mielestä huippu-urheilija maksaa menestymisestä ja sen tuomasta mielihyvästä aikuistumisen hinnan - hän ei kohtaa arkielämää niin kuin muut samanikäiset. Huippu-urheilijoista löytyy myös samankaltaisia ikäviä esimerkkejä kuin pop-idoleista, joiden on ollut tavattoman vaikeaa sopeutua uran loppumiseen ja uuden elämän aloittamiseen.⁶

Sankarista mieheksi?

Urheilujärjestelmä on kiinnostunut vain sankareista ja voittajista. Matti Nykäsen kohdalla olympiakomitea tosin yritti tehdä eräänlaista "miehisyysohjelmaa", mutta sekin jäi vain hyväksi aikeeksi. Urheilu vastaa kuitenkin ilman ohjelmiakin miehisyysskysymykseen.

Sosiaalisen sukupuolen rakentumisessa urheilu onkin tärkeä merkitysten kantajana. Urheilija ja varsinkin urheilusankari on jotakin muuta kuin poikanen, mutta urheilevana miehenä oleminen vaatii myös sitä, ettei ole nainen tai homo (Sabo & Panepinto 1990; Connell 1990). Urheilun maailmassa naisen miestä alempi paikka onkin selvempi kuin ehkä missään muualla yhteiskunnassamme. Kun valmensin muutama vuosi sitten naisten jalkapallojoukkuetta, vähän yli kymmenvuotiaat poikajuniorit katsoivat asiakseen arvostella naisten pelaamista melko ikävilläkin tavoilla. Asiaan ei vaikuttanut edes se, että nämä naiset pelasivat korkeammalla tasolla kuin paikkakunnan miehet, ja pojista itsestään ei olisi vielä ollut mitään vastusta naisjoukkueelle.

Urheilija on siis edelleenkin parempi vain siksi, että on mies. Yleisurheilun Suomi-Ruotsi-maaottelu hävitään niin valmentajien kuin tiedotusvälineidenkin mielestä, vaikka naiset, pojat ja tytöt olisivat voittaneet oman ottelunsa. Ja vaikka tänä (1993) vuonna Helsingin naisjalkapallojoukkueet voittivat sekä Suomen että Cup-mestaruuden, niin piirin lehti kirjoittaa pääkirjoituksessaan "mutta se tärkein eli miesten mestaruus "lipsahti" Poriin" (Futis-sanomat, 25.10.93). Nuorelle urheilevalle miehelle miehisyydsasia ei kuitenkaan ole aivan noin yksinkertainen. Jos poika ei ole joukkueensa tähti tai jos hän harrastaa naisellista lajia, niin miehisyyds ei lankea hänelle itsestään selvänä.

Miesten keskeisessä puheessa eri urheilulajit asetetaan usein eräänlaiselle miehisyydsasteikolle. Lehtien urheilusivujen tai Urheiluruudun "rivien välistä" on myös luettavissa lajien välisiä maskuliinisuushierarkioita. Pikkupojat valitsevat edelleenkin mielilajinsa melko traditionaalisesti, eivätkä edes opiskelijamiehet harrasta kovin paljoa aerobicia tai naisten suosimia tanssilajeja, vaikka sählyä he pelaavatkin yhdessä (Laakkonen 1993; Saari 1993). Urheilu ei annakaan yksiselitteistä ratkaisua miehisyydskysymykseen, vaan eri urheilulajit vastaavat siihen toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Lajin valinnan avulla poika valitsee tietyn lajiin kuuluvan alakulttuurin (Lehtinen et al 1987), jonka sisään on ikään kuin kirjoitettu sen miehisyyds. Valitessaan amerikkalaisen jalkapallon poika valitsee kenties seksistisimmän Suomessa harjoitetuista urheilumuodoista, koska laji ei ainoastaan sulje naisia ulkopuolelleen, vaan myös antaa heille seksikkään viihdyttäjän roolin. Pohjois-Amerikan neljä katsotuinta ja arvostetuinta urheilumuotoa - amerikkalainen jalkapallo, baseball, koripallo ja jääkiekko - ovat sekä pääosin miesten harrastamia että lajikulttuureiltaan hyvin maskuliinisia. Ne toteuttavatkin hyvin miesten hegemoniaa urheilukentillä.

Suomessa arvostetuimmat lajit ovat yleisurheilu, hiihto, jääkiekko, jalkapallo, pesäpallo ja moottoriurheilu, joista vain jääkiekko ja moottoriurheilu ovat lähes yksinomaan miesten harrastamia. Suomessa ei olekaan niin helppoa erottautua urheilun avulla mieheksi kuin Amerikassa. Yksilöllistyminen on Suomessakin lisääntynyt, vaikka ero Pohjois-Amerikkaan on edelleenkin silmiinpistävä. Ero havainnollistuu, kun seuraa jääkiekon NHL-otteluiden ja Suomen SM-liigan uutisointia - tuntuu siltä, että NHL:ssä yksilöt pelaisivat pistepörssien ja muiden mahdollisten ja mahdottomien yksilökilpailujen voitosta, kun Suomessa sentään vielä taistellaan Suomen mestaruudesta. Moderni yksilösubjekti, kuten Teemu Selänne,

voikin nykyään rakentaa maskuliinisuutensa yksilöllisesti. Todellinen huippu-urheilija voi tavallaan irrota harrastamansa lajin alakulttuurista ja kehyksestä ja häntä voidaan arvioida pikemminkin persoonallisuuspiirteiden kuin urheilullisten ominaisuuksien perusteella.

Miehet eivät voi nykyään olla varmoja miehisyydestään edes sellaisten lajien parissa, joissa heidän biologinen paremmuutensa on yksinkertaisimmin mitattavissa. Voimaa ja aggressiivisuutta vaativimmat kamppailulajitkaan eivät ole naisten ulottumattomissa. Naisten kuntonyrkkeilystä on tullut muotilaji eikä painon- tai voimanostajanainen ole ollut pitkään aikaan mikään kummajainen. Naisten yleistyvää kilpaurheilulajien harrastus on siten murentanut urheilun yksiviivaista miehistä arvokennelmaa ja monien uusien lajien esiin nousu on lisännyt myös miesten mahdollisuuksia valita itselleen ja miehisyydelleen sopivampia urheilu- ja liikuntalajeja (Liikkanen et al 1993).⁷

Urheilu tarjoaa miehen malleja, miehisiä vertaisryhmiä, maskuliinista urheilukulttuuria, menestys- ja järjestelmähierarkioita, ruumiillista ja työväenluokkaista miehisyyttä, saavutuksia, hyväksyntää ja ihailua sankarilleen. Kaikesta tästä huolimatta urheilusankaruus ei kasvata automaattisesti tasapainoisia miehiä.

"Mies, ainakin toivottavasti"

Miesurheilijalla ei varmasti ole kaikkein vaikeinta nyky-Suomessa. Keskustelu urheilusta ja maskuliinisuuksista on kuitenkin välttämätöntä, koska urheilua ja armeijaa voi pitää keskeisinä instituutioina, joissa rakennetaan kulttuurista tietoisuutta sosiaalisista sukupuolieroista miesten ja naisten välillä (Morgan 1992, 36; Veijola 1994). Urheilun miehisyyksien analysointi onkin yhteiskunnallemme olennaisten kulttuuristen, yhteisöllisten ja yksilöllisten merkitysrakenteiden ja niiden muodostumisten tutkimista.

Kun urheilu on ollut, on nyt ja tulee olemaankin yksi nuorten suosituimmista harrastuksista⁸, niin pojilta ei käsittääkseni ole voinut Suomessa puuttua miesinitioitumisen mahdollisuuksia, vahvoja miehen malleja ja "naisista vapaata" vyöhykettä. Urheilu onkin näihin päiviin asti ollut ehtymättömänä lähteenä sosiaalisille verkostoille, miehelle solidaarisuudelle ja yhteisymmärrykselle, joiden avulla perinteiset miehiset käytännöt on siirretty sukupolvilta toisille. Tämä kaikki ei

ole kuitenkin ollut vain hyväksi suomalaiselle miehelle, ei edes sille urheilevalle, joka on sentään selvittänyt suurimman osan näistä initiaatioista.

Urheilu ei olekaan mikään homogeeninen kenttä, jossa nuorten elämänurat tulisivat immuuneiksi epäonnistumisille. Urheilijat jaetaan menestyjiin ja häviäjiin urheilulajien sisällä, mutta menestyjissäkin voi olla monenlaisia tyyppejä riippuen siitä edustavatko he hegemonista, marginaalista vai stigmatisoitua maskuliinisuutta. (Tiihonen 1994; Connell 1990). Jos erilaisuutta ei suvaita edes urheilusankareille, niin on selvää, että heikommin pärjäävät ja urheilullisen miehisyyden ulkopuolelle jätetyt joutuvat kärsimään kaksinverroin omasta kelpaamattomuudestaan.⁹

Kovuutta lisää se, että urheilu on ollut yhteiskunnassamme "luonnollisen" merkityksen kantaja - näkyhän fyysinen, siis miehinen, paremmuus naisiin ja heikompiin miehiin nähden nykyään parhaiten juuri urheilussa. Jos kulttuurissa suhtaudutaan lähes sosiaalidarwinistisella tyyneydellä siihen, että osa pojista putoaa armotta pois urheilun ja "tosimiesten" maailmasta jo ensimmäisissä urheilukilpailuissa ja suuri osa vähän myöhemmin, niin on vaikea yhtyä väitteisiin joiden mukaan aikuisten miesten - suomalaisten perinteisten työkulttuurien ja urheilulajien¹⁰ - ongelmat johtuvat pelkästään nykymiesten kokemasta liian helposta nuoruudesta. Pikemminkin kyse voi olla siitä, että aikuisen miehisyyden monimutkaistuminen koetaan perinteisesti ajattelevien miesten taholta uhkaavana, jolloin menneisyydestä haetaan yksinkertaisempia vastauksia kuin mihin nykypäivänä on reaalisesti mahdollisuuksia.

Nuoret itse tiedostanevat tilanteen vanhoja auktoriteetteja paremmin.

Kuusitoistavuotiaan mäkihyppääjälupaus Janne Ahosen tarkasti harkittu vastaus kysymykseen mikä hänestä tulee isona, kiteyttää koko mieskeskustelun, jossa miestä on yritetty mallittaa, arvottaa ja määrittää ulkoapäin. Ahosen vastauksesta henkii epävarmuus, mutta myös ongelman itsenäinen ymmärtäminen.

"Mies, ainakin toivottavasti"¹¹, sanoi Ahonen.

LIITE:**MIESURHEILIJAN INITIAATORIITIT:**

<u>URHEILUINSTITUUTIO</u>	<u>MIESDISKURSSI</u>	<u>KOKEMUS RUUMIISTA</u>
---------------------------	----------------------	--------------------------

1. INITIAATIO: LAPSESTA URHEILUN HARRASTAJAKSI: URHEILUKOKEMUS

Urheilujärjestelmä	Perinteinen miehisuus	Kurinalaisen oppiminen
säännöt	isän hyväksyntä	suoritusten harjoittelu

2. INITIAATIO: POJASTA URHEILIJAKSI: URHEILUSEURAAN

Valmennusjärjestelmä	Urheilullinen miehisuus	Kurinalainen
työnjako	valmentajan malli	jatkuva suorittaminen

3. INITIAATIO: URHEILIJASTA SANKARIKSI: MENESTYS

Kilpailujärjestelmä	"Työväenluokkainen" miehisuus	Kurinalainen & peilaava
tuloksen parannus	osaksi vertaisryhmää	saavutus & elämys

4. INITIAATIO: "POJASTA MIEHEKSI": ARMEIJA

Hierarkkinen organisaatio	Militaristinen miehisuus	Kurinalainen & hallitseva
osa byrokratian rattaissa	sopeutuminen alistumiseen	"panssaroitunut"

5. INITIAATIO: SANKARISTA MIEHEKSI: AIKUISUUS

Erilaisten mahdollisuuksien maailmat	Aikuisen miehisyyden opettelu	Kurinalaisen purkaminen/ Kommunikoivan opettelu
individualismi, parisuhde	uuden miesidentiteetin rakentaminen	erilaisten ruumiillisten kokemusten tunnistaminen

Kirjallisuus

Bly, Robert (1990): Iron John. A Book About Men. Woburn, Addison-Wesley Publishing.

Carrigan, T; Connell, B & Lee, J. (1985): Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 5 (14), 551-604.

City-lehti, 19/93, 15.10.1993.

Connell, R.W. (1987): Gender and power: Society, the person and sexual politics. Stanford, CA: Stanford University Press.

Connell, R.W. (1990): An Iron man. The Body and Some Contradictions of Hegemonic Masculinity. Teoksessa Sport, Men and the Gender Order. *Critical Feminist Perspectives*, toim. Messner, Michael A. ja Sabo, Donald F. Champaign, Human Kinetics Publishers.

Eichberg, Henning (1993): The Societal Construction of Time and Space as Sociology's Way Home to Philosophy. Sport as Paradigm. Paperi esitetty ICSS:n kongressissa Sport in Space and Time, 26.6.-4.7.1993, Wien.

Frank, Arthur W. (1990): For a Sociology of the Body: an analytical Review. Teoksessa The Body. Social Process and Cultural Theory, toim. Featherstone, Mike; Hepworth, Mike & Turner, Bryan S. Lontoo, Sage Publ.

Futis-sanomat, 25.10.1993.

Koski, Markku (1992): Matti on Matti. Teoksessa Urheilukirja, toim. Sironen, Esa; Tiihonen, Arto & Veijola, Soile. Tampere, Vastapaino.

Laakkonen, Kati (1993): Opiskelijat ja uudet liikuntalajit. Teoksessa Tiihonen, Arto (toim.) Ote Opiskelijaliikuntaan. Helsinki, OLL sarja A1/93.

Lehtinen, Ismo; Mustonen, Pasi & Tapani, Pekka (1987): Aggressiivisuuden ja väkivallan ilmeneminen jääkiekossa. Julkaisematon liikuntapedagogiikan pro gradu. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos.

Liikkanen, Mirja; Pääkkönen, Hannu; Toikka, Ari; Hyytiäinen, Pirjo (1993): Vapaa-aika numeroina 4. Helsinki, Tilastokeskus.

Messner, Michael (1987): The Meaning of Success: The Athletic Experience and the Development of Male Identity. Teoksessa Brod, Harry The Making of Masculinities: The New Men Studies. Boston, Allen & Unwin.

Messner, Michael A. & Sabo, Donald F. (1990): Sport, Men and the Gender Order. *Critical Feminist Perspectives*. Champaign, Human Kinetics Publishers.

Messner, Michael (1992): Boyhood, Organized Sports, and the Construction of Masculinities. Teoksessa Men's Lives, toim. Kimmel, Michael & Messner, Michael. New York, Macmillan.

Mikkeli, Heikki (1993): Miehen malli. Teoksessa Historian alku, toim. Seppä, Tuomas; Hietaniemi, Tapani; Mikkeli, Heikki & Sihvola, Juha. Helsinki, Tutkijaliitto.

Morgan, David (1992): Discovering Men. London, Routledge.

Määttänen, Kirsti (1993): Naiseus ja banaalin kehä, *Naistutkimus* 6, 1993, 2, 22-32.

Nielsen, Hans-Jörgen (1984): *Jalkapalloenkeli*. Hämeenlinna, Karisto.

Näre, Sari (1991): *Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä*. Helsinki, Kansalaiskasvatuksen Keskus, Offsetpiste.

Pronger, Brian (1992): *The Arena of Masculinity*. Sports, homosexuality and the meaning of sex. New York, St. Martin's Press.

Saari, Minna (1993): *Parantava tanssi*. Teoksessa Tiihonen, Arto (toim.) *Ote Opiskelijaliikuntaan*. Helsinki, OLL sarja A1/93.

Sabo, Donald & Panepinto, Joe (1990): *Football Ritual and the Social Reproduction of Masculinity*. Teoksessa *Sport, Men and the Gender Order. Critical Feminist Perspectives*, toim. Messner, Michael A. ja Sabo, Donald F. Champaign, Human Kinetics Publishers.

Sinkkonen, Jari (1990): *Pienistä pojista kunnan miehiä*. Juva, WSOY.

Tiihonen, Arto (1990): *Urheilu kertomuksena*. Julkaisematon liikuntasosiologian pro gradu. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos.

Tiihonen, Arto (1992): *Eka kilpailu, Miesten maailmaan, Jaliskronikka, Katsomon kuolema, Astma*. Teoksessa *Urheilukirja*, toim. Sironen, Esa; Tiihonen, Arto; Veijola, Soile. Tampere, Vastapaino.

Tiihonen, Arto (1994): *Urheilussa kilpailevat maskuliinisuudet*. Teoksessa *Miestä rakennetaan - maskuliinisuuksia puretaan*, toim. Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (painossa).

Veijola, Soile: *Metaphors of Mixed Team Play*. *International Review for the Sociology of Sport* 27, 1994, 1 (painossa).

Whitson, David (1990): *Sport in the Social Construction of Masculinity*. Teoksessa *Sport, Men and the Gender Order. Critical Feminist Perspectives*, toim. Messner, Michael A. ja Sabo, Donald F. Champaign, Human Kinetics Publishers.

Viitteet

---

¹ Sinkkosta lukiessa tuntuu siltä, että kaikki nykyisät ovat "joko saneerattuja, alkoholisteja, tohvelisankareita tai uraputkimiehiä", mutta 1950-luvulla isät olivat toki autoritaarisia ja etäisiä, mutta kuitenkin läsnä. Ja se tuntuu Sinkkoson mielestä riittävän poikien kasvulle. Muutenkin hyvät miehen ja naisen roolit ovat Sinkkoselle hyvin traditionaalisia. (Sinkkonen 1990, 142?). Heikki Mikkeli (1993, 158-166) onkin arvostellut Sinkkosta tästä kaavamaisuudesta.

² David Morgan (1992, 14) on esittänyt neljä solmukohtaa miehiksi initioitumisessa: 1) epäily omaa miehisyttä kohtaan, 2) urheilu: ei pelkästään kunniaa, vaan myös osa miesten ryhmää, 3) halu integroitua: armeija ja yliopisto, 4) ongelmat tyttöjen kanssa. Oma jaotteluni pitää sisällään Morganin teemat, mutta pitää muistaa sekin, että "aikuinen miehisyys" ei ole sekään koskaan lopullinen tila, vaan miehisyttä neuvotellaan koko elämän ajan ja uusiakin initioitumisia saattaa hyvinkin ilmetä.

³ Urheilu on hyvin ruumiillista toimintaa ja siksi kaavioon on sijoitettu Frankin (1990) typologiaa hyväksi käyttäen ne ruumiillisuuden muodot, jotka konkretisoituivat omassa urheilemisessäni (ks. Tiihonen 1992)

⁴ Hyvä esimerkki monien muiden joukossa on huippujääkiekkoilija Teemu Selänne, jonka isä, Ilmari, on kirjoittanut juuri julkaistun kirjan "Teemu". Ilmari tuntee vähän pahaa

---

omaatuntoakin siitä, että Teemun henkisemmät harrastukset jäivät niin vähiin (City-lehti 19/93, 15.10.1993).

⁵ Robert Blyn kirjassa Iron John (Rautahannu) kirjailija korostaa toisen isän, "toisen kuninkaan" eli initioijan merkitystä, jotta poika pääsisi eroon vanhempien kasvua kahlitsevien odotuksien kentästä (1990, 10)

⁶ Monille tulee mieleen Matti Nykänen, mutta jo edesmennyt huippujalkapalloilija Arto Tolsa ja monet muut nimettömämmät ovat "parempia" esimerkkejä tästä sopeutumattomuudesta. Hans-Jörgen Nielsen (1984) kertoo romaanissaan Jalkapalloenkeli samanlaisen surullisen tarinan.

⁷ Kirsti Määttäsen mielestä jakautuminen sukupuolen mukaan mieheksi ja naiseksi on yksilöhistoriallisesti "aina jo ennalta tuttu" ja se toimii muiden jakojen ymmärtämisen perustana ja mallina (1993, 27-28). Vaikka väite on tosi, niin ehkäpä "häilyntä" on lisääntynyt jopa huippu-urheilussa, koska joissakin lajeissa on edullista olla miehekäs nainen (voimalajit) ja toisissa naisellinen mies (esittävät lajit). Varmaankin painopiste on urheilun miehisen perinteen vuoksi edellisissä, mutta aina ei ensimmäinen kysymys ehkä olekaan: "Onko tuo nainen vai mies?", vaan minkälaisen esityksen hän teki?

⁸ Tilastokeskuksen uusimpien vapaa-aikatilastojen (vuodelta 1991) mukaan 10-14 -vuotiaiden liikunta- ja urheiluharrastus (yli 2 krt/vko) olisi vähentynyt lähes 90% noin 80%. Tilastoista ei selviä sukupuolta. Yhtenä selityksenä voi olla liikkumisen "urheilullistuminen" eli yhä nuorempana mennään mukaan urheiluseuraan, mikä on vähentänyt pihapelejä, joissa huonommatkin ovat mukana.

⁹ Pirjo Koukkari & Pirjo Nolvi tutkivat uusia liikuntalajeja (tansseja, leikkejä, itämaisia lajeja) harrastavien opiskelijoiden liikuntaelämyksiä. Useimmille heistä jopa koululiikunta oli ollut liian kova initioitumispaikka ja vasta uusi, omista lähtökohdista lähtenyt liikunta, sai heidät innostumaan liikunnasta ja omasta ruumiillisuudestaan (1993, 29-39).

¹⁰ Puhe miesten tai nuorten pehmeystä on mielestäni suurelta osalta puhetta järjestelmien johtamis- ja työkuulttuurien kehittymättömyydestä. SVUL:n Nuori Suomi ja TUL:n LETE-projektit ovat olleet yrityksiä vastata tähän muutospaineeseen sisältäpäin, mutta niissäkään ei minun tietääkseni ole oltu kovin herkkiä mies- tai naiskysymyksille.

¹¹ Helsingin Sanomat, 28.11.1993.